

A group of fluffy brown ducklings in a grassy field. The ducklings are covered in soft, downy feathers and are surrounded by tall green grass. One duckling in the foreground is looking towards the camera, while others are partially visible behind it. The background is a soft-focus green field.

Weidevogels in Fryslân

Jaarbericht 2021

”

“Ik ervaar het iedere telronde
opnieuw als een cadeautje
van moeder natuur!”

Antje Postma - Leeuwarden

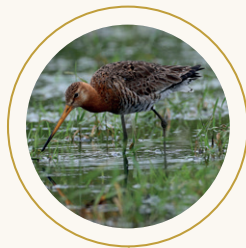
voorwoord

Voor u ligt het overzicht van alle telgegevens van de kievit, grutto, scholekster en tureluur in de provincie Fryslân van het afgelopen broedseizoen. Dit overzicht is tot stand gekomen door een samenwerking van zes organisaties die zich op één of andere manier bezighouden met het tellen en/of beschermen van de weidevogels in Fryslân. Zij stellen zich op de achterkant van dit bericht aan u voor.

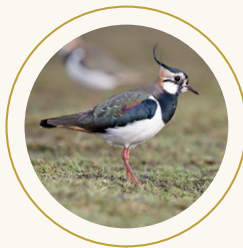
Na drie droge voorjaren op rij was het voorjaar van 2021 nat, heel nat. Dat is gunstig voor de overleving van weidevogelkuikens blijkt uit de cijfers die we u in dit overzicht tonen. Dit Jaarbericht geeft een beeld van een seizoen met vliegvlugge kuikens en tellers die daar heel blij van worden. Spraken we vorig jaar nog van een historisch slecht jaar, dit jaar gaat juist de boeken in als succesvol. Dat kunnen de weidevogels goed gebruiken en is een opsteker voor de motivatie van al die mensen die zich met hart en ziel voor de vogels inzetten!

HOOFDSOORTEN WEIDEVOGELS

De informatie in dit jaarbericht gaat vooral over de vier soorten uit de groep echte weidevogels die het meest voorkomen (de zogenaamde vier hoofdsorten), namelijk de grutto, kievit, tureluur en scholekster.

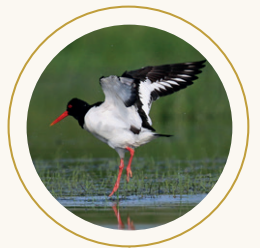
Grutto

Kievit

Tureluur

Scholekster

partijen

De deelnemende partijen:
Bond Friese VogelWachten (BFVW)
Sovon Vogelonderzoek Nederland
Kollektivenberied Fryslân (KBF)
It Fryske Gea
Staatsbosbeheer
Natuurmonumenten.

De laatste drie hebben natuurgebieden in eigendom en we noemen ze daarom terreinbeherende organisaties, kortweg TBO's.

wat zijn weidevogels?

Vogels die op de grond broeden in weilanden en op akkers, noemen we weidevogels. De grutto, kievit, tureluur, scholekster, wulp, kemphaan en watersnip zijn steltlopers die horen bij de groep die we 'echte' of 'primaire' weidevogels noemen. Ook eenden als wilde eend, slobend, zomertaling en kuifeend en zangvogels als graspieper, gele kwikstaart en veldleeuwerik horen bij de 'echte' weidevogels. Een andere groep vogels broedt op graslanden, maar ook net zo vaak in andere landschappen. Zij worden tot de 'secundaire' weidevogels gerekend. In deze groep vallen soorten als wintertaling, meerkoet, kluut, paapje en bergeend.

weer

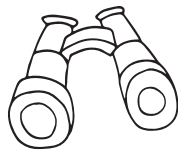

In vergelijking met voorgaande drie jaren was dit voorjaar duidelijk natter en kouder. Februari begon met vorst, waarna een paar bijzonder warme dagen de lente leken in te luiden. Maart kwam echter weer met kou, sneeuw- en hagelbuien en af en toe vorst aan de grond, dit duurde tot in mei. De maand mei was opvallend nat. Begin juni werd het weer stabiel met meer zon en warmte. Maar de tweede helft van de maand was wisselvalliger met periodes van zware buien met lokaal onweer en hagel. De kou en natheid in het begin van het seizoen was voor de eerste kuikens ongunstig. Vroege kuikens van de kievit hebben dit veelal niet overleefd. Ook liepen veel nesten onder water. Gelukkig maakten veel kieviten weer nieuwe legfels. Ondanks de matige start lijkt het vochtige weertype gedurende het hele weidevogelseizoen een positieve invloed te hebben op het broedsucces. De neerslag zorgde in veel gebieden moeiteloos voor drassige omstandigheden en hoge grondwaterstanden. Hierdoor was in de zachte bodem voldoende voedsel te vinden dat zich in de bovenste bodemlagen bevond. De koude, natte bodem zorgde bovendien in het voorjaar voor een vertraagde grasgroei. De bodem was tot ver in juni verzadigd met water waardoor boeren het maaien vaak lang uitstelden. Over het algemeen bleek dit positief voor de kuikenoverleving. Vogeltellers zagen relatief veel vliegvlugge kuikens en alarmerende oudervogels in het veld.

“Van een paartje kieviten zag ik het vrouwtje wanhopig het nest verhogen. Dat lukte niet. Ik vond twee verse eieren onder water. Ik heb het nest zelf omhoog gebracht. Het nest werd geaccepteerd, het vrouwtje legde er twee eieren bij en het nest is eind mei uitgekomen”

Jurjen van der Meer - Akmarrijp

hoe is er geteld?

In dit bulletin hebben we gebruik gemaakt van cijfers die zijn aangeleverd door vrijwilligers en medewerkers van de BFVW, de terreinbeherende organisaties (TBO's) en Sovon. De BFVW werkt volgens de 'Fryske Combimethode' waarbij de nadruk ligt op het vinden en beschermen van nesten. Is een nest onvindbaar of mag een gebied niet betreden worden dan worden broedparen ingevoerd. Aanvullend worden alarmtellingen uitgevoerd. De vrijwilligers gaan hiervoor in de loop van het broedseizoen meerdere keren de gebieden door. De TBO's gebruiken de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP-tellingen) van Sovon. Hierbij worden in meerdere rondes broedparen geteld en in kaart gebracht. Ook hier is extra aandacht voor de alarmtellingen. De aantallen in dit jaarbericht staan voor het totaal aan getelde nesten en broedparen. **De cijfers geven dus geen aantallen vogels weer!** Zie voor achtergrondinformatie over de telmethodes het blokje 'verantwoording cijfers' op de achterkant van dit jaarbericht.

de cijfers

- PROVINCIE FRYSLÂN -

FIGUUR 1: GETELDE AANTALLEN 2021

De totale aantallen van getelde nesten en broedparen per vogelsoort. **Het gaat niet om aantallen vogels of populatiegrootte!**

(bron ANLb en overig: BFVW, bronnen TBO's: Sovon en BFVW)

”

“Voor het eerst in 20 jaar weer kemphanen gezien in de Ontginning, ook al waren het doortrekkers dan kun je toch zien dat er bij deze boer goede omstandigheden zijn gecreëerd voor de weidevogels..”

Jeroen Hofstee - Wolvega

Kievit

Totaal	17092
ANLb	7561
Waarvan bij It Fryske Gea	68
Overig*	6977
TBO's	2554
It Fryske Gea	829
Natuurmonumenten	377
Staatsbosbeheer	1348

Grutto

Totaal	8215
ANLb	4702
Waarvan bij It Fryske Gea	15
Overig*	1518
TBO's	1995
It Fryske Gea	375
Natuurmonumenten	477
Staatsbosbeheer	1143

Scholekster

Totaal	9996
ANLb	5382
Waarvan bij It Fryske Gea	14
Overig*	3423
TBO's	1191
It Fryske Gea	685
Natuurmonumenten	97
Staatsbosbeheer	409

Tureluur

Totaal	6050
ANLb	3210
Waarvan bij It Fryske Gea	23
Overig*	1111
TBO's	1729
It Fryske Gea	629
Natuurmonumenten	281
Staatsbosbeheer	819

* o.a. gangbaar boerenland en particulier natuurbeheer

Getelde hectares per categorie (circa).

Voor de TBO's is voor de hectares uitgegaan van getelde terreinen met een geschikte leefomgeving voor minimaal een van de vier hoofdsoorten.

De getelde vogels uit de andere terreinen van de TBO's zijn wel meegenomen in de aantallen vogels hierboven. (Zie voor meer uitleg achterop dit Jaarbericht)

Totaal	144.350
ANLb	21.700
overig*	110.000
TBO's	12.650
It Fryske Gea	6.000
Natuurmonumenten	750
Staatsbosbeheer	5.900

de cijfers

- IN DE REGIO'S -

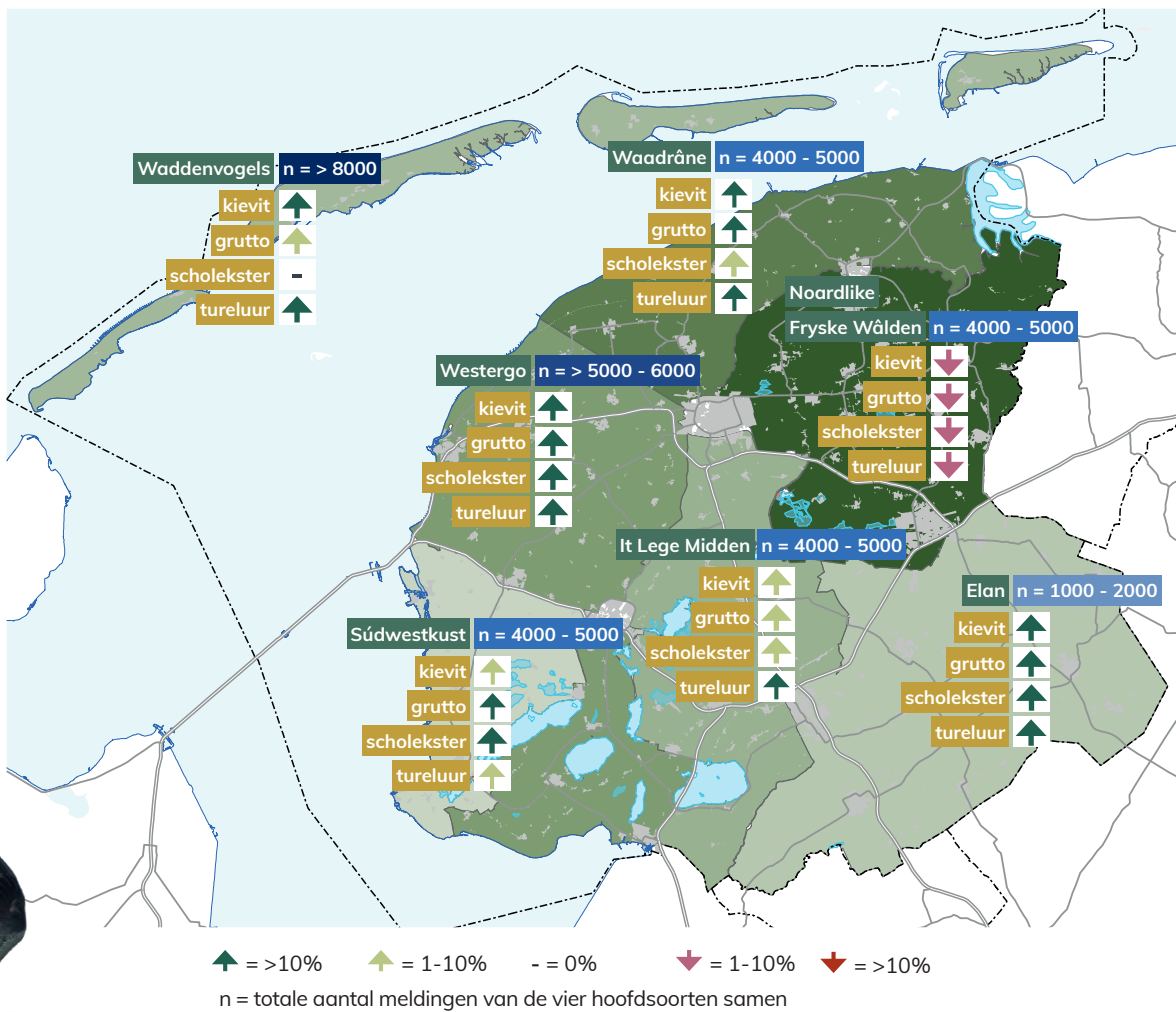
”

“Wat is er nou mooier dan in alle rust in een landschap aanwezig te mogen zijn waar weidevogels hun eieren uitbroeden en hun jongen groot proberen te krijgen.”

Willem Attema - Workumerwaard

► FIGUUR 2: VERGELIJKING VAN MELDINGEN 2021 TEN OPZICHTE VAN 2020 PER REGIO (ALLEEN IN BEIDE JAREN GETELDE OPPERVLAKTES)

Een procentuele vergelijking van de aantallen meldingen in het seizoen 2021 ten opzichte van het seizoen 2020. Voor deze vergelijking zijn de gebieden gebruikt die in beide jaren zijn geteld. Het gaat om zowel agrarische gebieden als natuurgebieden. (bronnen: BFWV en Sovon)

”

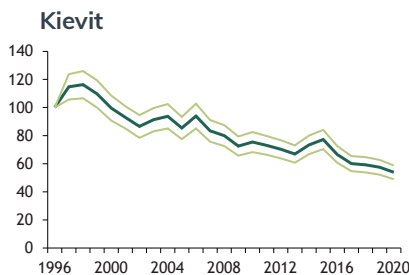
“Bijzondere momenten? Bijvoorbeeld een blauwborst met voer in de snavel, echt een kers op de taart.”

Harm van der Duim - Gorredijk

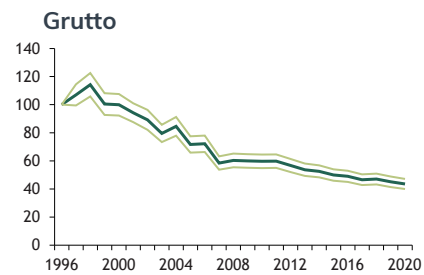

FIGUUR 3: TRENDLIJN VAN 1996 TOT EN MET 2020

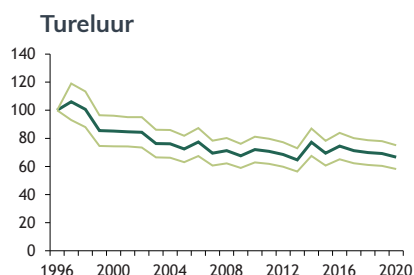
De indexgrafieken van Fryslân van de vier hoofdsoorten van 1996 tot en met 2020, waarbij is gesteld dat het aantal van 1996 voor 100% staat, laten alle een matige jaarlijkse afname zien. (bron: Sovon & CBS)

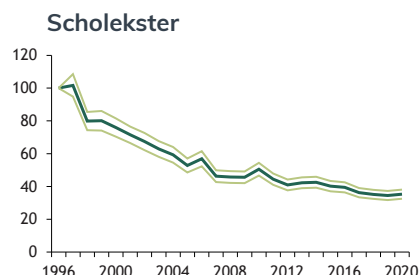
gemiddelde jaarlijkse afname 2,8%

gemiddelde jaarlijkse afname 4,0%

gemiddelde jaarlijkse afname 1,5%

gemiddelde jaarlijkse afname 4,2%

Hollandse zomer fijn voor weidevogels

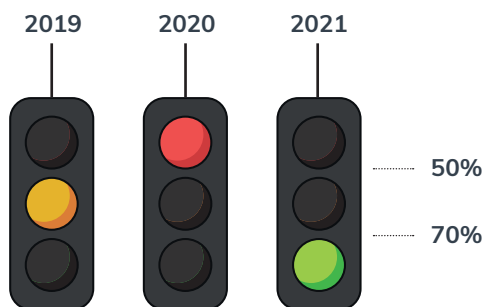
Voor ons mensen is het de vraag hoe we droge voeten houden als er veel neerslag valt. Weidevogels hebben juist veel profijt van nattigheid en vochtige bodems. In de vorm van plasdrassen, greppelpasdrassen en verhoogde waterpeilen wordt er in de weidevogelgebieden daarom gezorgd voor veel water en vocht. Dit voorjaar bestond zowat heel Fryslân uit plasdrasgebieden door de overtollige regenval van 2021. Ook was hierdoor de grondwaterstand hoger dan in voorgaande droge jaren.

Plasdrassen bestaan uit een afwisseling van ondiepe plekken met een laagje water(=plas) en net droogvallende plekken en randen(=dras). De weidevogels gebruiken de plasdras om te rusten en om naar voedsel te zoeken. Door een hoge grondwaterstand komen wormen en emelten meer naar de oppervlakte zodat ze een makkelijkere prooi zijn voor weidevogels. De vochtige grond zorgt er ook voor dat de weidevogels eenvoudig met hun snavel in de grond kunnen prikken.

Veel vocht in de bodem betekent verder dat deze minder opwarmt, wat dan weer de grasgroei remt. De weidevogelkuikens kunnen makkelijker voedsel vinden in dat kortere gras. Bovendien hoeft er pas later in het seizoen gemaaid te worden. Dit geeft de kuikens meer tijd om op te groeien.

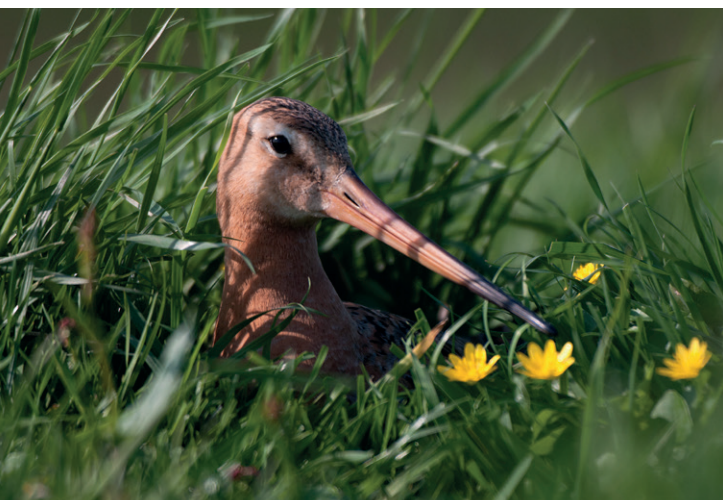
Vliegende predatoren bleven dit jaar hun tol eisen. Grondpredatoren als vos en steenmarter houden echter, net als wij, niet van natte voeten. Dat is een belangrijk bijkomend voordeel van een natte omgeving en een veilig idee voor weidevogelouders.

broedsucces

Om het broedsucces van de grutto te kunnen meten, worden er drie zogenaamde alarmtelrondes uitgevoerd. In de periode dat de vogels jongen hebben, wordt geteld hoeveel ouders er alarmeren wanneer er door het veld wordt gelopen. Dat aantal wordt vervolgens gedeeld door het aantal eerder getelde nesten en broedparen. De vrijwilligers ervoeren op veel plaatsen de alarmtelrondes dit jaar als een feest. Niet alleen werden er veel alarmerende oudervogels gezien, ook bijna-vliegvlugge kuikens waren volop aanwezig. **Het bruto territoriaal succes (BTS) kwam dan ook provinciebreed ruimschoots in de categorie 'voldoende' (meer dan 70%) uit.** Dit betekent dat er in 2021 waarschijnlijk genoeg gruttokuikens groot geworden zijn om de populatie in stand te kunnen houden. Voor de oplettende lezer: doordat de sterfte onder de oudervogels volgens onderzoekers toeneemt, wordt op dit moment aangenomen dat een BTS van 65% niet meer voldoende is om de populatie op peil te houden. Daarom begint de categorie 'voldoende' nu pas bij 70%.

Mediterrane sferen in Fryslân

De steltkluut komt als broedvogel hoofdzakelijk voor in Zuid-Europa. Tot grote verwondering van veel telers, kwam deze exotische schoonheid dit voorjaar in hogere aantallen tot broeden in Fryslân dan we tot nu toe gewend waren. Er zijn zeker 26 broedparen gemeld, soms zijn zelfs ouderparen met kuikens gezien. Niet eerder hebben er zoveel in onze provincie gebroed. De meeste paren kwamen tot broeden op gemaaid rietland of in graslandgebieden met plasdras. Bijna de helft van de broedparen is gespot in het Lauwersmeergebied.

Het eerste broedgeval in Nederland dateert van 1931, sinds 1980 broeden ze hier vrijwel jaarlijks. De aantallen verschillen wel behoorlijk per jaar. Vaak broeden ze in het Deltagebied, maar de laatste jaren ook steeds vaker in het noordoosten van ons land. Topjaar was tot nu toe 2017 met landelijk 51 paren. De topjaren in Nederland vallen steeds samen met perioden van extreme droogte in Zuid-Europa, waardoor sommige steltkluten richting het noorden zwerven. Ook in 2021 was het kurkdroog rondom de Middellandse Zee. Met het oog op de klimaatverandering valt te verwachten dat we deze soort met zijn bijzonder lange, rode poten vaker als broedvogel in Fryslân gaan tegenkomen.

“Een zeer opvallende waarneming was toch wel de aanwezigheid van 5 á 6 broedparen van de steltkluut en het mooie was dat er ook nog kuikens groot zijn gebracht.”

Sytse Jan Wouda - Workum

deelnemende organisaties

Natuurmonumenten

NATUURMONUMENTEN

Natuurmonumenten is een vereniging die zorg draagt voor meer dan 100.000 hectare natuur in Nederland. In Fryslân beschermt en beheert Natuurmonumenten een grote variatie aan natuurgebieden, waaronder diverse weidevogelgebieden. In deze gebieden vind je het eeuwenoude weidelandschap met slootjes, greppeltjes, bloemrijke graslanden én weidevogels nog volop terug.

www.natuurmonumenten.nl/friesland

STAATSBOSBEHEER

Staatsbosbeheer beheert ruim 273.000 hectare groen erfgoed in Nederland. Natuur die we beschermen, zodat planten, dieren en mensen ervan kunnen genieten en die we duurzaam willen benutten. In de Friese weidevogelgebieden streven we naar een open landschap met vochtige, kruidenrijke graslanden met hoge waterpeilen waar veel verschillende soorten weidevogels zich thuis voelen.

www.staatsbosbeheer.nl

KOLLEKTIVENBERIED FRYSLÂN

KBF

Kollektivenberied Fryslân is het samenwerkingsverband van de 7 agrarische collectieven in Fryslân. De collectieven zorgen ervoor dat het ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer) efficiënt en effectief wordt ingezet bij meer dan 2.000 boeren.

www.kbf.frl

IT FRYSKE GEА

It Fryske Gea is de provinciale vereniging voor natuurbescherming in Fryslân met ruim 36.000 leden en ruim 20.000 hectare natuur. We beschermen, behouden en ontwikkelen natuur, landschap en cultureel erfgoed. Om verschillende weidevogelsoorten te kunnen bedienen, streven we in de weidevogelgraslanden naar een robuust en open landschap met hoge waterstanden, een vruchtbare bodem en een kruiden- en structureelrijke vegetatie.

www.itfryskegea.nl

BFWW

De Bond Friese VogelWachten is de organisatie in Fryslân die de (weide) vogels beschermt en monitort (telt). De 3.500 vrijwilligers van onze 108 lokale vogelwachten zetten zich met veel passie en energie in voor de vogels in hun omgeving, zowel op agrarische gronden als op natuurterreinen.

www.bfvw.nl

SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND

Sovon Vogelonderzoek Nederland organiseert landelijke vogeltellingen en voert onderzoek uit ten behoeve van beheer, beleid en wetenschap. De monitoring gebeurt volgens vaste methodes en voor het grootste deel met vrijwilligers. Ook in Fryslân zijn honderden vrijwilligers actief die tellingen uitvoeren van broed- en watervogels.

www.sovon.nl

colofon

Opdrachtgever:

Provincie Fryslân

Redactie:

Mark Hilboezen, It Fryske Gea
Corrie Terpstra, Kollektivenberied Fryslân
Hanneke Wijnja, Natuurmonumenten
Jelle Postma, Sovon
Bennie Henstra, Staatsbosbeheer
Inge van der Zee, BFWW

Fotografie:

Izaak de Vries
Teun Veldman
Albert Wester
Tjerk Kunst
Martin van Lokven
Sytse Jan Wouda
Henk Postma

Projectcoördinatie:

BFWW, Inge van der Zee

Vormgeving en opmaak:

Jongens van de Jong, Leeuwarden

Drukwerk:

Drukkerij Van der Eems, Easterein

verantwoording cijfers

In Fryslân worden weidevogels geteld met behulp van de Fryske Combimethode, BMP-tellingen en MAS-tellingen. De BFWW werkt in het gangbare boerenland, binnen de agrarische collectieven en in een deel van de natuurgebieden volgens de Fryske Combimethode, waarbij de nadruk ligt op het vinden van de nesten. Als een nest onvindbaar is of als een gebied niet betreden mag worden, wordt een broedpaar opgegeven, zodat het broedpaar wel meegenomen wordt in de tellingen. De nazorgers maken gedurende het broedseizoen meerdere rondes door het hun toegewezen gebied. Binnen de natuurgebieden werken de TBO's grotendeels met de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van Sovon. Tellers brengen in meerdere rondes vogels met territoriaal gedrag in kaart in vaste telplots. Na afronding van alle telrondes clusteren de tellers volgens vaste criteria de waarnemingen tot territoria. Voorgaande tellingen worden aangevuld met alarmtellingen om een Bruto Territoriaal Succes (BTS) vast te kunnen stellen. Dit BTS geeft een indicatie van het aantal gruttoparen dat minimaal één kuiken tot vliegvlug heeft kunnen brengen.

De gepresenteerde cijfers over 2021 zijn voorlopige gegevens die een goede indruk geven van het broedseizoen in 2021 van de soorten scholekster, Kievit, grutto en tureluur. De aantallen zijn afkomstig uit de door de BFWW en TBO's getelde gebieden. Dit zijn niet alleen de gebieden die speciaal voor weidevogels worden beheerd, maar ook gebieden met een ander beheer zoals de kwelders op de eilanden en beekdalen of moerasgebieden. Het aantal opgegeven hectares bij de TBO's is het oppervlakte aan 'potentieel geschikt habitat' voor één van de vier hoofdsporten. Hierbij is gekozen voor de natuurbeheertypes N01.02, N08.03, N09.01, N10.01/02, N12.02-05 en N13.01. De gebruikte cijfers beslaan een groot deel van de provincie. Verspreid over de provincie zijn er verder nog diverse BMP-plots en MAS-punten aanwezig die geteld worden door Sovonvrijwilligers en medewerkers. Desalniettemin zijn er ook gebieden geweest waar niet is geregistreerd. De gepresenteerde aantallen kunnen daarom niet zondermeer worden beschouwd als absolute populatieschattingen. Voor de vergelijking van de cijfers uit 2021 met 2020 (figuur 2) is gebruik gemaakt van een selectie van gebieden die in beide jaren zijn geteld. Jaarlijks worden door Sovon en het CBS indexen berekend voor trends van 12 soorten boerenlandvogels in geheel Fryslân. Aangezien de indexen tot en met 2021 pas in december gereed zijn is in dit jaarbericht gebruik gemaakt van de indexen tot en met 2020 (figuur 3).